

Arkadiusz Piwowar

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE W LATACH 2004-2012

SPATIAL VARIABILITY IN DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN POLAND IN 2004-2012

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, żywność, rozwój

Key words: organic farming, food, development

Abstrakt. Zaprezentowano analizę dotyczącą rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w ujęciu przestrzennym w latach 2004-2012. W Polsce w badanym okresie liczba gospodarstw rolnych prowadzących produkcję metodami ekologicznymi wzrosła siedmiokrotnie, a powierzchnia na której prowadzona jest produkcja ekologiczna – ośmiokrotnie. Jak wynika z analiz, rolnictwo ekologiczne w Polsce jest najbardziej rozpowszechnione wśród producentów rolnych z województw warmińsko-mazurskiego (14,6% wszystkich gospodarstw ekologicznych w Polsce) i zachodniopomorskiego (13,8% gospodarstw ekologicznych w Polsce). Najmniej gospodarstw ekologicznych funkcjonuje w województwie opolskim.

Wstęp

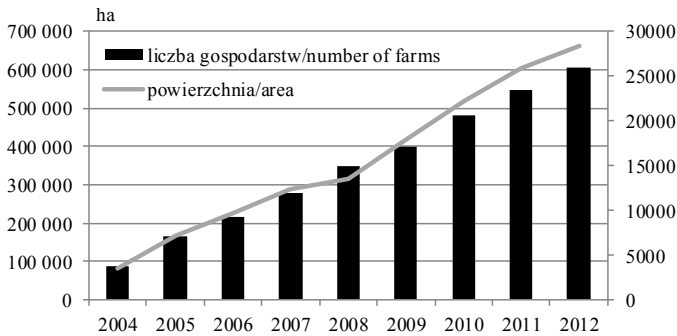
Rolnictwo ekologiczne to system gospodarowania, w którym szczególnie nacisk kładzie się na zachowanie równowagi biologicznej w ekosystemach przy respektowaniu praw i procesów przyrodniczych [*The IFOAM...* 2005]. Jest to system restrykcyjny z punktu widzenia ochrony środowiska przyrodniczego i w tym kontekście ściśle nawiązuje do zasad trwałego, zrównoważonego rozwoju [Runowski 2009, Golinowska i in. 2013]. Wśród podstawowych celów rolnictwa ekologicznego wymienia się: utrzymanie i podwyższanie żyzności gleby oraz biologicznej jej aktywności, zwiększenie bioróżnorodności, wytwarzanie żywności o wysokich walorach odżywczych [Gutkowska, Żakowska-Biernas 2002]. Produkcja żywności ekologicznej na mocy odpowiednich przepisów prawnych, w celu zagwarantowania konsumentom wysokiej jakości produktów, jest objęta urzędowym systemem kontroli i certyfikacji. Ścisłemu nadzorowi i certyfikacji podlegają nie tylko producenci rolni prowadzący produkcję ekologiczną, ale również przetwórcy.

Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych (UR) w Polsce w 2004 r. wynosiła 82 730 ha, co stanowiło 0,51% wszystkich UR [*Rocznik statystyczny...* 2007]. W kolejnych latach gospodarowanie metodami ekologicznymi w polskim rolnictwie było coraz bardziej popularne. W 2012 r. w strukturze UR w Polsce udział UR, na których prowadzona była produkcja ekologiczna wzrósł do 3,51%. Oznacza to, że rolnictwo ekologiczne jest coraz bardziej znaczącym elementem struktury agrarnej polskiego rolnictwa [*Rocznik statystyczny...* 2012].

Głównym celem pracy była ocena stanu rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce w ujęciu województw. Analizie poddano m.in. zróżnicowanie liczby i powierzchni gospodarstw ekologicznych. Podstawowy zakres czasowy analiz obejmował lata 2004-2012. Ponadto, porównano zmiany w strukturze wielkości gospodarstw ekologicznych w Polsce w poszczególnych województwach w 2012 r. Głównym źródłem informacji były dane GUS oraz Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHARS).

Rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce

Wyraźny wzrost zainteresowania ekologicznym sposobem gospodarowania w polskim rolnictwie notuje się od 2004 roku, czyli od wejścia Polski do Unii Europejskiej. Wspólna polityka rolna (WPR) umożliwiła znaczne wsparcie finansowe rolnictwa ekologicznego. Rozwój rolnictwa

Rysunek 1. Liczba gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi oraz powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce

Figure 1. The number of farms carrying out production with the use of ecological methods and area of ecological arable lands in Poland

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GIJHARS

Source: own study based on numerical data of the Main Inspectorate of Agricultural and Food Quality

ekologicznego w Polsce to nie tylko wynik przyznawanej dotacji dla producentów rolnych, lecz także wzrastającego społecznego zapotrzebowania na ekoproducty [Cichočka, Grabiński 2009, Piwowar 2011]. W latach 2004-2012 nastąpił znaczny wzrost liczby i powierzchni gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi z certyfikatem zgodności i będących w okresie przestawiania produkcji (rys. 1).

W badanym okresie liczba ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce wzrosła ośmiokrotnie (z 3760 gospodarstw w 2004 roku do 25 944 gospodarstw w 2012 roku). Z kolei łączna powierzchnia UR w 2012 roku, na których prowadzona była produkcja ekologiczna, wynosiła 661 687,3 ha, tj. prawie 8-krotnie więcej niż w 2004 r. (83 730 tys. ha). W strukturze ogólnej

Tabela 1. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce w poszczególnych województwach w latach 2004-2012
Table 1. The number of organic farms in Poland in individual provinces in 2004-2012

Wyszczególnienie/ Specification	Lata/Years		Wzrost liczby gospodarstw w latach 2004-2012/ Growth in the number of farms in 2004-2012	Dynamika wzrostu liczby gospodarstw w latach 2004- 2012/Dynamics of growth in the number of farms in 2004-2012
	2004	2012		
	liczba/number			
Dolnośląskie	197	1 312	1 115	666
Kujawsko-pomorskie	89	390	301	438
Lubelskie	393	2 174	1 781	553
Lubuskie	66	1 356	1 290	2 055
Łódzkie	71	518	447	730
Małopolskie	697	2 103	1 406	302
Mazowieckie	434	2 373	1 939	547
Opolskie	26	90	64	346
Podkarpackie	430	1 940	1 510	451
Podlaskie	207	2 924	2 717	1 413
Pomorskie	66	894	828	1 355
Śląskie	47	236	189	502
Świętokrzyskie	547	1 288	741	235
Warmińsko-mazurskie	244	3 793	3 549	1 555
Wielkopolskie	70	974	904	1 391
Zachodniopomorskie	176	3 579	3 403	2 034
Razem/Total	3 760	25 944	22 184	690

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

powierzchni ekologicznych UR w Polsce 69,1% (tj. 457 088,5 ha) stanowiła powierzchnia w okresie konwersji, natomiast 30,9% (tj. 204 598,8 ha powierzchnia UR) po zakończonym okresie konwersji. Zmiany liczby i powierzchni gospodarstw ekologicznych w Polsce w latach 2004-2012 w podziale na województwa przedstawiono w tabelach 1 i 2.

W badanym okresie największy wzrost liczby gospodarstw odnotowano w województwach warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim, odpowiednio o 3549 i 3404 gospodarstw. Podkreślić należy, że w wymienionych wyżej województwach w 2012 roku było zlokalizowanych najwięcej gospodarstw ekologicznych w Polsce.

Wyraźny wzrost w badanych latach liczby gospodarstw rolnych prowadzących produkcję ekologiczną w województwach warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim wiązał się ze zwiększeniem powierzchni ekologicznych UR w tych województwach (odpowiednio o 103,4 tys. ha i 122,6 tys. ha). Warto podkreślić, że w 2012 r. powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w wymienionych wyżej województwach wynosiła łącznie 248 312 ha, tj. 37,5% wszystkich ekologicznych UR w Polsce.

W tabeli 2 zamieszczono informacje nt. łącznej powierzchni UR w Polsce, zarówno po zakończonym okresie konwersji, jak i w okresie konwersji. Na rysunku 2 przedstawiono strukturę powierzchni ekologicznych UR w poszczególnych województwach w 2012 roku z zaznaczeniem, czy są to UR po zakończonym okresie konwersji, czy w okresie konwersji.

Jak wynika z analiz, struktura powierzchni ekologicznych UR z uwagi na zakończony i niezakończony okres konwersji jest znacznie zróżnicowana w układzie przestrzennym badań. W województwach małopolskim i podkarpackim udział UR po zakończonym okresie konwersji w całości ekologicznych UR jest najwyższy w Polsce i wynosi odpowiednio: 89,7 i 86,6%. Z drugiej strony, w województwach łódzkim, warmińsko-mazurskim, lubuskim i opolskim, charakterystyczny jest relatywnie wysoki udział ekologicznych UR w okresie konwersji (odpowiednio

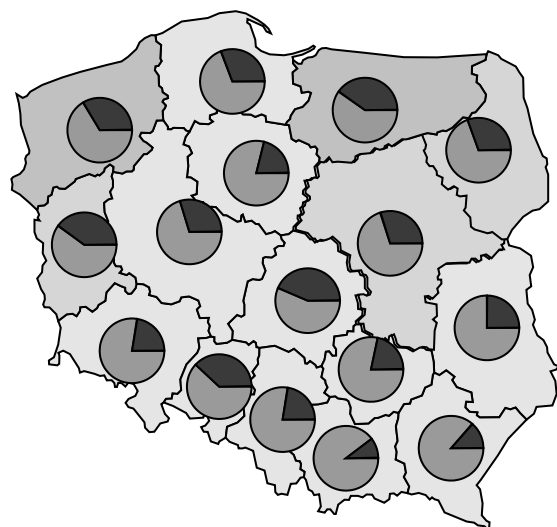
Tabela 2. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce w podziale na województwa w latach 2004-2012

Table 2. The area of ecological arable lands in Poland in a breakdown by provinces in 2004-2012

Wyszczególnienie/ Specification	Lata/Years		Wzrost powierzchni/ Growth in the area 2004-2012	Dynamika wzrostu powierzchni/Dynamics of growth in the area in 2004-2012
	2004	2012		
	ha			
Dolnośląskie	8 789	44 304	35 515	504
Kujawsko-pomorskie	1 719	8 812	7 093	513
Lubelskie	5 706	37 466	31 760	657
Lubuskie	2 298	52 581	50 283	2288
Łódzkie	1 195	9 909	8 714	829
Małopolskie	7 626	21 050	13 424	276
Mazowieckie	6 075	55 804	49 729	919
Opolskie	447	2 930	2 483	656
Podkarpackie	10 711	30 381	19 670	284
Podlaskie	3 863	56 367	52 504	1459
Pomorskie	1 781	30 616	28 835	1719
Śląskie	487	7 125	6 638	1463
Świętokrzyskie	4 995	14 551	9 556	291
Warmińsko-mazurskie	9 497	112 945	103 448	1189
Wielkopolskie	4 816	41 479	36 663	861
Zachodniopomorskie	12 725	135 367	122 642	1064
Razem/Total	82 730	661 687	578 957	800

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

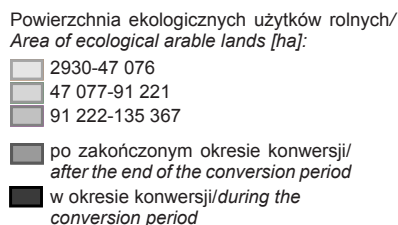

Rysunek 2. Struktura powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce w 2012 r. w okresie i po zakończonym okresie konwersji

Figure 2. The structure of area of ecological arable lands in Poland in 2012 holding a compliance certificate and being in the transition period

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raport o stanie... 2013]

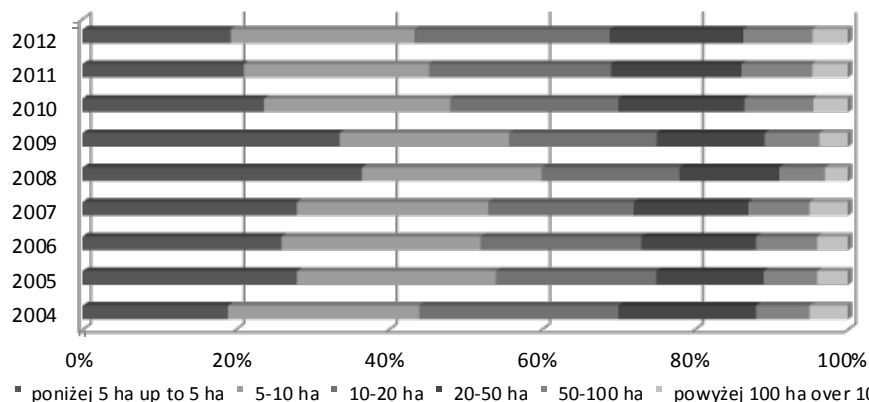
Source: own study based on [Raport o stanie... 2013]

43,5, 40,1, 39,9 i 38%). Strukturę agrarną gospodarstw ekologicznych w Polsce pod względem wielkości powierzchni UR w latach 2004-2012 przedstawiono na rysunku 3.

Uwzględniając strukturę gospodarstw ekologicznych pod względem wielkości powierzchni UR podkreślić należy, że w Polsce przeważają relatywnie niewielkie ekologiczne gospodarstwa rolne o powierzchni do 20 ha UR. Gospodarstwa powyżej 100 ha UR w strukturze gospodarstw miały w badanym okresie udział od 3 do 5%. Biorąc pod uwagę dwa skrajne okresy analizy można zauważyć niewielkie zmiany w omawianej strukturze. Interesujące jest zastawienie struktury wielkości gospodarstw ekologicznych w Polsce w poszczególnych województwach (tab. 3).

O ile w 2012 roku w strukturze gospodarstwa ekologicznych pod względem wielkości powierzchni średni udział gospodarstw powyżej 100 ha UR w Polsce wyniósł 4,6%, to w kilku województwach udział ten był znacznie wyższy, w tym w województwach wielkopolskim (10,5%), zachodniopomorskim (8,9%) i lubuskim (8,4%).

Rysunek 3. Struktura gospodarstw ekologicznych pod względem wielkości powierzchni użytków rolnych w Polsce

Figure 3. The structure of organic farms with respect to the size of the area of arable lands in Poland

Źródło: jak na rys. 1

Source: see fig. 1

Tabela 3. Struktura gospodarstw ekologicznych pod względem wielkości powierzchni użytków rolnych w poszczególnych województwach w 2012 r.

Table 3. The structure of organic farms with respect to the size of the area of arable lands in Poland in individual provinces in 2012

Wyszczególnienie/ Specification	Grupy obszarowe/Area groups [ha]					
	do/up 5	5-10	10-20	20-50	50-100	powyżej/over 100
	[%]					
Dolnośląskie	11,6	18,2	24,2	25,4	15,2	5,4
Kujawsko-pomorskie	16,2	21,5	30,0	21,5	7,7	3,1
Lubelskie	27,7	28,7	25,0	11,5	5,5	1,6
Lubuskie	11,1	17,0	23,7	23,4	16,4	8,4
Łódzkie	25,5	29,5	24,3	11,0	6,0	3,7
Małopolskie	48,4	33,2	10,8	4,2	2,4	1,0
Mazowieckie	17,5	29,6	26,9	13,9	7,7	4,4
Opolskie	12,2	25,6	24,4	15,6	14,4	7,8
Podkarpackie	39,2	28,9	15,4	9,6	4,3	2,6
Podlaskie	9,7	27,0	41,7	16,8	3,1	1,7
Pomorskie	10,3	19,5	26,2	23,0	13,8	7,2
Śląskie	28,8	19,5	14,4	14,0	15,7	7,6
Świętokrzyskie	32,8	36,8	20,4	6,7	2,5	0,8
Warmińsko-mazurskie	9,2	18,2	31,5	25,3	10,6	5,2
Wielkopolskie	8,8	16,5	21,4	23,9	18,9	10,5
Zachodniopomorskie	11,1	16,9	24,1	23,6	15,4	8,9
Polska/Poland	19,3	24,1	25,5	17,4	9,1	4,6

Źródło: jak na rys. 2

Source: see fig. 2

Podsumowanie

W latach 2004-2012 wzrosła w Polsce zarówno liczba gospodarstw ekologicznych (o 22 184, tj. siedmiokrotnie), jak i powierzchnia ekologicznych UR (o 578 957,8 ha, czyli ośmiokrotnie). Analiza struktury gospodarstw ekologicznych pod względem wielkości wykazała relatywnie stałą strukturę agrarną, uwzględniając dwa skrajne okresy analizy. Warto odnotować, że w latach 2004-2008 w omawianej strukturze wzrósł prawie dwukrotnie udział gospodarstw z grupy obszarowej do 5 ha (z 19% w 2004 roku do 36,5% w 2008 roku). Począwszy od 2009 roku odnotowano poprawę struktury agrarnej, tj. zmniejszenie udziału gospodarstw bardzo małych i wzrost gospodarstw obszarowo większych (zwłaszcza w grupie obszarowej 10-20 ha). W 2012 roku udział gospodarstw obszarowo najmniejszych (do 5 ha UR) w strukturze gospodarstw ekologicznych pod względem wielkości wyniósł 19,3%.

W Polsce występuje duże zróżnicowanie terytorialne rozwoju rolnictwa ekologicznego. Największa liczba gospodarstw ekologicznych w 2012 roku występowała w województwach warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim, najmniejsza – w opolskim. Największą powierzchnią ekologicznych UR dysponowały gospodarstwa ekologiczne w województwach zachodniopomorskim (135 367 ha) i warmińsko-mazurskim (112 945 ha). Zróżnicowanie przestrzenne dotyczy także struktury gospodarstw ekologicznych pod względem powierzchni UR. Analiza struktury gospodarstw ekologicznych pod względem wielkości powierzchni UR w poszczególnych województwach w 2012 roku wykazała, że w pięciu województwach (małopolskim, świętokrzyskim, podkarpackim, lubelskim i łódzkim) dominują gospodarstwa o powierzchni do 10 ha UR (udział ten wyniósł odpowiednio 81,6%, 69,6%, 68,1%, 56,4%, 55%).

Literatura

- Cichocka I., Grabiński T. 2009: *Psychograficzno-motywacyjna charakterystyka polskiego konsumenta żywności ekologicznej*, Żywność, Nauka, Technologia, Jakość, nr 5(66), 107-118.
- Golinowska M., Kruszyński M., Janowska-Biernat J. 2013: *Tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego na świecie w latach 1999-2012*, J. Res. Appl. Agric. Eng., vol. 58(3), 155-160.
- Gutkowska K., Żakowska-Biernas S. 2002: *Rolnictwo ekologiczne w Polsce i na świecie. Aspekty prawne, terminologiczne, rynkowe*, Wieś i Rolnictwo, nr 1, 52-53.
- Piwowar A. 2011: *Spatial variability in development of organic farming in Poland. Ekonomicky rozvoj a management regionu*, Univerzita Hradec Kralove, Hradecké Ekonomické Dny, Gaudeamus Hradec Kralove, 1, 233-238.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w 2004 r.* 2005: GIJHARS, Warszawa.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2005-2006.* 2007: GIJHARS, Warszawa, 12-15.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2010.* 2011: GIJHARS, Warszawa, 55-86.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2011-2012.* 2013: GIJHARS, Warszawa, 43, 55-86.
- Rocznik statystyczny rolnictwa.* 2012: GUS, Warszawa, 76.
- Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich.* 2007: GUS, Warszawa, 203.
- Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raport 2007-2008.* 2009: GIJHARS, Warszawa, 12-17.
- Runowski H. 2009: *Rolnictwo ekologiczne. Rozwój czy regres?* Roczn. Nauk Rol., seria G, t. 96, z. 4, 182-193.
- The IFOAM norms for organic production and processing.* 2005: IFOAM, Version.

Summary

The paper presents an analysis of the development of the organic farming in Poland, in spatial terms, in the period 2004-2012. In the analysed period, the number of agricultural holdings in Poland engaged in organic production increased seven times, while the area on which organic production is conducted – eight times. As it appears from the analyses, organic farming in Poland is most common among agricultural producers from the Warmińsko-Mazurskie province (14.6% of all organic farms in Poland) and the Zachodniopomorskie province (13.8% of all organic farms in Poland). The lowest number of organic farms is in the Opolskie province.

Adres do korespondencji
dr inż. Arkadiusz Piwowar
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel. (71) 36 80 430
e-mail: arkadiusz.piwowar@ue.wroc.pl